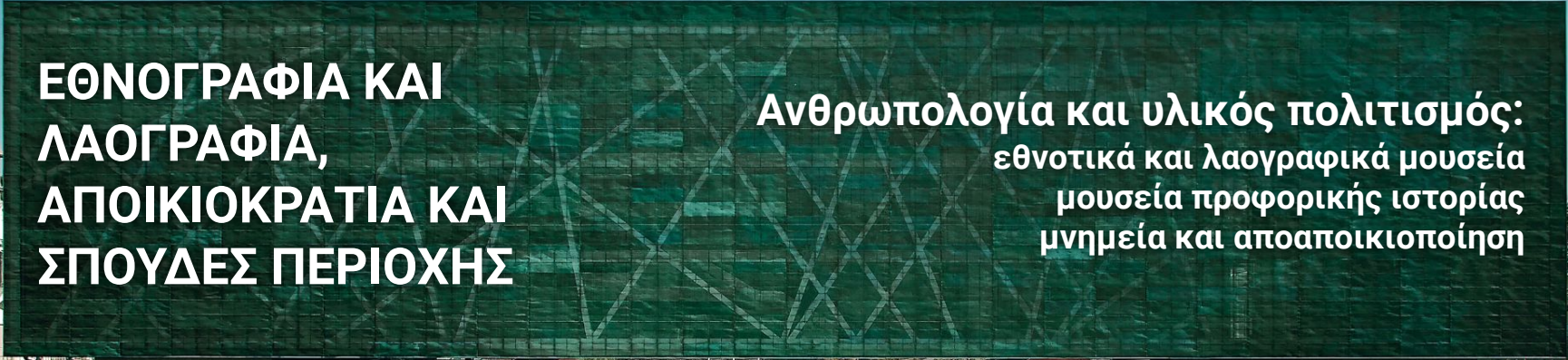

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Ανθρωπολογία και υλικός πολιτισμός:
εθνοτικά και λαογραφικά μουσεία
μουσεία προφορικής ιστορίας
μνημεία και αποαποικιοποίηση

Δρ. Χριστίνα Γραμματικοπούλου
cgram@uom.edu.gr

(26/11/2024)

Υλικός πολιτισμός

- Υλικός πολιτισμός είναι όλα τα αντικείμενα που παράγουν ή χρησιμοποιούν οι άνθρωποι: ρούχα, εργαλεία, όπλα, μηχανήματα, βιβλία, αντικείμενα λατρείας, τέχνης κτλ. Είναι όλες οι σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και αντικειμένων, η ιστορία τους και τα συστήματα σκέψης που αντανακλούν.
- Οι σπουδές του υλικού πολιτισμού είναι ένα πεδίο των ανθρωπολογικών επιστημών, που συνδυάζει διεπιστημονικές προοπτικές (από την ιστορία, την αρχαιολογία, τη συντήρηση κτλ.). Ωστόσο, ιστορικά η κατανόηση του υλικού πολιτισμού συνδέεται με την ανθρωπολογία.
- Οι ανθρωπολόγοι του 20ού αιώνα συνέλεξαν αντικείμενα από την επιτόπια έρευνα, τα οποία στη συνέχεια παρουσιαζόταν σε εκθέσεις στην Ευρώπη και Β. Αμερική.
- Με την εισαγωγή της επιτόπιας έρευνας στην Ανθρωπολογία, από τη δεκαετία του 1920 και έπειτα, η μελέτη της ζωντανής κοινωνίας θεωρήθηκε πιο σημαντική από τον υλικό πολιτισμό της. Ωστόσο εξακολουθεί να καταλαμβάνει σημαίνουσα θέση στο έργο ανθρωπολόγων που θεωρούσαν ότι ήταν το κλειδί για την κατανόηση του τρόπου σκέψης μιας ομάδας ανθρώπων (βλ. Lévi Strauss)

Γιαλούρη (επιμ.), Υλικός Πολιτισμός

Γιαλούρη, Ε. (2012). Υλικός Πολιτισμός. Οι περιπέτειες των πραγμάτων στην Ανθρωπολογία. στο: Υλικός Πολιτισμός. Η Ανθρωπολογία στη Χώρα των Πραγμάτων. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Τάσεις στη μελέτη του υλικού πολιτισμού:

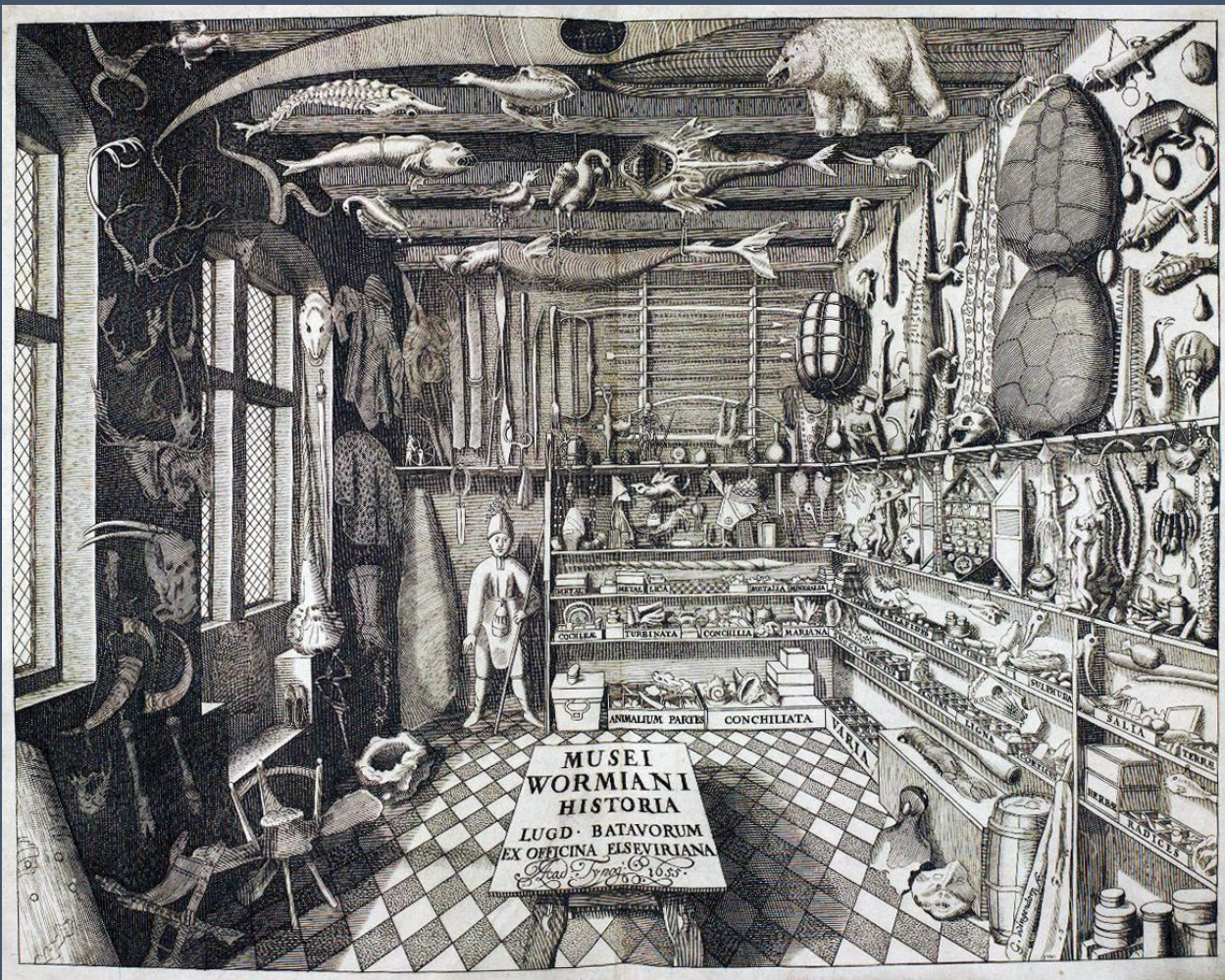
- α. Έντονη τάση για συλλογή, ταξινόμηση και μελέτη αντικειμένων (κυρίως τα πρώτα χρόνια εξερευνήσεων)
- β. Παρουσίαση και μελέτη υλικών καταλοίπων ως "τεκμηρίων" ή ως "απολιθωμάτων" εξέλιξης και κοινωνικής προόδου ή ως μέσων εντοπισμού διάχυσης πολιτισμικών στοιχείων (από τα χρόνια της αποικιοκρατίας και έπειτα, ιδίως 19ος αιώνας και μετά. Τόσο η θεωρία της πολιτισμικής εξέλιξης όσο και αυτή της διάχυσης, τοποθετούσαν τους Ευρωπαίους στην κορυφή της πυραμίδας, στην πρώτη περίπτωση επειδή είχαν διανύσει όλα τα στάδια της εξέλιξης, ενώ στη δεύτερη επειδή ήταν αυτοί που επινόησαν τα σημαντικά πολιτισμικά στοιχεία που επέδρασαν στους άλλους πολιτισμούς.
- γ. πρόσληψη πραγμάτων ως εργαλείων προσαρμογής σε διαφορετικά περιβάλλοντα.
- δ. αναγνώριση ενεργού ρόλου αντικειμένων στην κοινωνία και στον πολιτισμό. Αντιμετώπισή τους ως φορέων νοημάτων και πληροφοριών.
- ε. ενδιαφέρον για την υλικότητα και την αισθητηριακή και σωματική εμπειρία του υλικού κόσμου
- στ. νεότερα αιτήματα για απελευθέρωση του υλικού από την ηγεμονία του γλωσσικού και του κοινωνικού.

Πολιτισμός και κουλτούρα

- Στα ελληνικά χρησιμοποιείται κυρίως η έννοια του πολιτισμού (civilization) και όχι της κουλτούρας (culture). Σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες υπάρχει διάκριση μεταξύ των δύο, με τον πρώτο όρο να περιλαμβάνει συνήθως και τον υλικό πολιτισμό (πχ. βιομηχανική ανάπτυξη, εργαλεία, ενδυμασία κτλ.) ενώ το δεύτερο να περιλαμβάνει και έργα με αισθητική ή πνευματική αξία.
- Η κουλτούρα ταυτιζόταν με την πολιτιστική κληρονομιά, το λαϊκό πολιτισμό της αγροτικής ζωής και τις τέχνες.
- Ήδη από το 19ο αιώνα, η ανθρωπολογία εμπλουτίζει την έννοια της κουλτούρας ως ενός σύνθετου όλου που περικλείει γνώση, πεποιθήσεις, τέχνη, ήθη, νόμο, έθιμα και κάθε άλλη ικανότητα και συνήθεια που απέκτησε ο άνθρωπος ως μέλος της κοινωνίας (Tylor 1874).
- Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι δύο αυτές έννοιες της κουλτούρας και του πολιτισμού συγκλίνουν.

Μουσείο, αποικιοκρατία και εθνική κυριαρχία

- Η ιδέα του εθνικού μουσείου προκύπτει στα τέλη του 18ου και την αρχή του 19ου αιώνα, μαζί με την ιδέα του έθνους-κράτους και την αντίληψη για τον πολιτισμό.
- Παρόλο που τα μουσεία στηρίχθηκαν σε ιδιωτικές συλλογές, εκφράζουν το έθνος και τον πολιτισμό του ή την κυριαρχία του σε άλλους πολιτισμούς.
- Μέσα από την ανάδειξη του παρελθόντος τα μουσεία επικυρώνουν το δικαίωμα των εθνών να υπάρχουν σε έναν συγκεκριμένο τόπο. Είναι χαρακτηριστικό των εθνικών κρατών να υπάρχουν συλλογές πραγμάτων, που φυλάσσονται εκ μέρους του "λαού", ως απόδειξη της ξεχωριστής του εθνικής ταυτότητας και της εθνικής κυριαρχίας στα γεωγραφικά σύνορα του κράτους.
- Το αντικείμενο που προβάλλεται σε ένα μουσείο, εκπροσωπεί παρόμοια αντικείμενα (πχ. γλυπτά) αλλά παράλληλα έχει μεγαλύτερη αξία από αυτά, θεωρείται κάτι μοναδικό σε ό,τι αφορά την αισθητική ή ιστορική του αξία.
- Μέσα από την έκθεσή του το αντικείμενο μεταβάλλεται. Μπαίνει σε διαφορετικά συμφραζόμενα από αυτά που είχε αρχικά, γίνεται κομμάτι ενός αφηγήματος.
- Το κοινό που περιδιαβαίνει τους χώρους του μουσείου, διασχίζει νοερά μια αφήγηση, μια ιστορική πορεία και ανακαλύπτει συσχετισμούς, εξελίξεις και διαφορές.
- Η συλλογή και οι μουσειακές πρακτικές επιβεβαιώνουν την ξεχωριστή ταυτότητα αυτού που τις ασκεί, είτε πρόκειται για ίδρυμα, είτε για οικογένεια, είτε για εταιρείες κτλ.

Τα θαυμαστά και αξιοπερίεργα
από τις αποικίες...

Wunderkammer, 17ος αι. και
έπειτα: Συλλογές αντικειμένων,
από τη φύση, σπάνια, παράξενα
αντικείμενα, πολιτιστικά
αντικείμενα, που έδειχναν οι
συλλέκτες στους καλεσμένους
για να τους διασκεδάσουν.
Θεωρούνται πρόγονοι των
συλλογών των μουσείων.

Εξέλιξη ανά τους αιώνες...

- Τα "ντουλάπια με τα αξιοπερίεργα" (Wunderkammer) του 16ου αιώνα στηρίζονταν στις αρχές της σπανιότητας και της πρωτοτυπίας. Πολλά από τα αξιοπερίεργα προέρχονταν από τις αποικίες.
- Κατά το 17ο αιώνα οι συλλογές άρχισαν να οργανώνονται με ορισμένους ταξονομικούς κανόνες, πχ. αρχαιότητες ή δείγματα από το φυσικό κόσμο.
- Στα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα, το μουσείο έχει κάποια θεματική βάση, με στόχο τη διαφύλαξη των αντικειμένων, την προβολή αλλά και την εκπαίδευση/ εκπολιτισμό του κοινού.
- Σήμερα το μουσείο δεν είναι τόσο αφιερωμένο σε αντικείμενα, όσο σε ανθρώπους (νέα μουσειολογία). Με άλλα λόγια υπάρχει μια μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το απομονωμένο από τα συμφραζόμενά του αντικείμενο, προς τα πολιτιστικά και κοινωνικά συμφραζόμενα που παράγουν τα αντικείμενα.

Μουσείο και ιστορική μνήμη

- Το μουσείο συλλέγει, συντηρεί, διαφυλάσσει και παρουσιάζει αντικείμενα για το κοινό και για τις μέλλουσες γενιές.
- Αυτά τα αντικείμενα μπορεί να έχουν ιστορική, καλλιτεχνική, πολιτιστική, ανθρωπολογική, επιστημονική αξία.
- Το περιεχόμενο του μουσείου διαμορφώνει μεταβαλλόμενες ανάγκες οικονομικής, πολιτικής, ακαδημαϊκής φύσης.
- Συνεπώς το μουσείο μας παρουσιάζει μια εικόνα του παρελθόντος ή παρόντος, αλλά είναι μια μεταβαλλόμενη εικόνα στο χρόνο. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται τα εκθέματα μπαίνει σε διαφορετικά συμφραζόμενα και παράγει μια διαφορετική αφήγηση για το παρελθόν.
- Η μνήμη που συντηρεί το μουσείο δεν είναι μια παγιωμένη εξιστόρηση, αλλά ανασυστήνεται κάθε φορά μέσα από τα εκθέματα. Σαν την δική μας μνήμη: βλέπουμε ένα αντικείμενο και αναπλάθουμε στο μυαλό μας την ανάμνηση που εκπροσωπεί.

Διαχείριση της
μνήμης μέσα από τα
εκθέματα...

Εκθέματα και
μνημεία για τον Β'ΠΠ:
Η Αμερικανική
οπτική

Το Enola Gay στο
National Air and
Space Museum της
Ουασινγκτον. Δίνεται
έμφαση στην
μηχανική/
αεροπλοϊκή διάσταση
του εκθέματος, και
όχι στην καταστροφή
με την οποία
συνδέεται στη
Χιροσίμα.

Διαχείριση της
μνήμης μέσα από τα
εκθέματα...

Εκθέματα και
μνημεία για τον Β΄
ΠΠ: Η Γιαπωνέζικη
οπτική
Hiroshima Peace
Memorial Museum.
Έμφαση στα θύματα,
την τοπική ζωή, τις
καταστροφικές
συνέπειες της
βόμβας (χωρίς
αναφορά στην
πολεμική δράση της
Ιαπωνίας).

Διαχείριση της
μνήμης μέσα από τα
εκθέματα...

Εκθέματα και
μνημεία για τον Β'ΠΠ:
Η Κορεάτικη οπτική
Η Lee Yong-soo, που
είχε υποφέρει ως
"comfort woman"
κατά το Β' Παγκόσμιο
Πόλεμο, στο Μνημείο
για τις Comfort
Women στη Σεούλ. Τα
μνημεία αυτά
προκαλούν τις
αντιδράσεις των
Ιαπώνων.
Δεξιά: Μνημείο για
τις Comfort Women
στο San Francisco.

“

Καθώς στα περισσότερα μουσεία εκθέτονται υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, οι εκθέσεις τους έχουν άμεσο αντίκτυπο στην **πρόσληψη του ιστορικού χρόνου**. Η ίδια η μουσειακή επίσκεψη επιβάλλει στο θεατή συγκεκριμένες χρονικότητες, όπως τη διαδοχή και το ρυθμό θέασης των εκθεμάτων, τις παύσεις σε συγκεκριμένα σημεία, την αφηγηματική συμπύκνωση του χρόνου, την πρόκληση νοσταλγίας για ένα «χαμένο» παρελθόν, το αίσθημα προσομοίωσης με μια εποχή («σαν να έχει ακινητοποιηθεί ο χρόνος») κτλ. Το μουσείο, όπως γενικά ο υλικός πολιτισμός, συχνά **θεωρείται ότι παγιώνει τη μνήμη στο χώρο**, δικαιολογώντας την ταυτότητά μας ως βαθιά ριζωμένης σε ερείσματα – κυριολεκτικά– του παρελθόντος. Ο αντιλαμβανόμενος ως στατικός, μετρήσιμος και ανθεκτικός στις αλλαγές χώρος γίνεται επιχείρημα αναφορικά με τα στοιχεία αυτά του παρελθόντος, που υποτίθεται πως άντεξαν στο χρόνο. [...] αν δεχτούμε ότι το παρελθόν δεν ανακαλείται αλλά δείχνεται ή συμβαίνει, [...] τα μουσεία προσφέρουν ένα σαφές και οριοθετημένο χωρικό πεδίο για την **επιτέλεση της μνήμης**.

Εσθήρ Σολομών, Τα μουσεία ως αντικείμενα

”

Μουσεία τέχνης και εθνογραφικά μουσεία

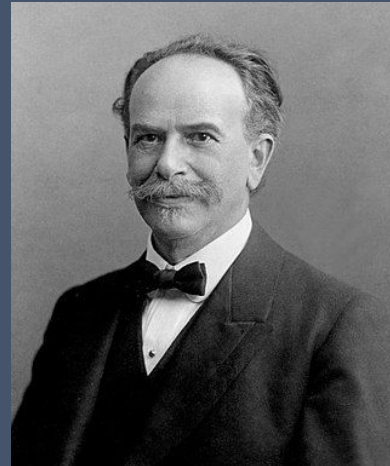
- Για πολλές δεκαετίες αναπαράγονταν η διαίρεση ανάμεσα σε “Μουσεία Τέχνης” (που είχαν αντικείμενα δυτικής τέχνης) και “Εθνοτικά Μουσεία”. Δηλαδή η δυτική τέχνη έμπαινε στη θέση της “ιστορίας”, ενώ η εξωευρωπαϊκή τέχνη στη θέση της “παράδοσης”.
- Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο δυτικό κόσμο ταυτιζόταν με τη συντήρηση και έκθεση αντικειμένων σε μουσεία. Αντίθετα, για τους εθνοτικούς πολιτισμούς συνδεόταν με τη ζωντανή επιτέλεση.
- Τα αντικείμενα απομακρύνονται από τα συμφραζόμενά τους. Δεν δημιουργήθηκαν για να τα βλέπουμε στις προθήκες του μουσείου, αλλά για να παισιώνουν τελετουργίες.
- Η αρπαγή των αντικειμένων αυτών, σε συνδυασμό με τον ιεραποστολικό ζήλο, συνέβαλαν στην εξαφάνιση ορισμένων θρησκειών (δηλ. εν προκειμένω το μουσείο φθείρει τον πολιτισμό)
- Οι μάσκες έχασαν τη σύνδεσή τους με τα ζωντανά σώματα που τις νοηματοδοτούσαν.
- Μέχρι και τη δεκαετία του 1980, τα αντικείμενα αυτά προβάλλονταν ως “πηγή έμπνευσης”, σε αντιπαράβολή με τα αντικείμενα που προβάλλονταν ως “Δυτική τέχνη” (Hans Belting, 2006)

Musée d'Ethnographie
du Trocadéro, ίδρυση
1878.

Μουσείο, ανθρωπολογία και αποικιοκρατία

- Η σχέση της ανθρωπολογίας με το μουσείο, ξεκινάει από τα πρώτα χρόνια των εξερευνήσεων, όταν οι εξερευνητές επέστρεφαν στην Ευρώπη με δείγματα χλωρίδας και πανίδας, και αντικείμενα που ανήκαν στους ανθρώπους που συναντούσαν.
- Στη συνέχεια, αντικείμενα που προερχόταν από ανθρωπολογική έρευνα και αρχαιολογικές ανασκαφές στην αποικία (ή στην χώρα που ανήκε στη σφαίρα επιρροής, όπως είδαμε με τις αρχαιολογικές ανασκαφές στην Ελλάδα) εντάσσονταν στις συλλογές μεγάλων μουσείων της Δύσης.
- Για τις αποικιακές δυνάμεις εκπροσωπεί την ηγεμονία σε άλλους πολιτισμούς (βλ. Βρεταν. Μουσείο).
- Ανάμεσα στο 1849 και το 1931 δημιουργούνται πολυάριθμα μουσεία στην Ευρώπη και την Αμερική για να στεγάσουν εθνογραφικές συλλογές. Παραδείγματα: Royal Ethnographic Museum of Copenhagen (1849), Berlin Museum fur Volkerkunde (1873), Ethnographische Museum, Dresden (1875), Museo Nacional de Etnologia, Madrid (1875), Musee d'Ethnographie du Trocadero, Paris (1878), Musee Royal de l'Afrique Centrale, Brussels (1898), Koloniaal, Amsterdam (1910), Musee des Colonies, Paris (1931).
- Μουσεία αφιερωμένα στην συλλογή, έρευνα και έκθεση "εξωτικών" αντικειμένων (φυσικής ιστορίας, ανθρωπολογίας, τέχνης), επηρεασμένα από την αποικιοκρατική ιδεολογία, πολιτική και φιλοδοξίες. Αντανακλούσαν τις ταξινομικές διαιρέσεις και την αντίληψη της πολιτισμικής εξέλιξης (πχ. ανάλογα με το αν προερχόταν από κοινωνίες που είχαν αναπτύξει σύστημα γραφής ή τη μεταλλουργία).

World's Columbian Exhibition, 1893. Έγινε για να δοξάσουν τα 500 χρόνια από την άφιξη του Κολόμβου. Για να δείξουν την υπεροχή τους, οργάνωσαν και την παρουσίαση χωριών Ινουίτ και Ιθαγενών. Την εθνογραφική έρευνα στο βορρά για τους Ινουίτ ανέλαβε ο **Franz Boas**, ο οποίος είχε ξεκινήσει την καριέρα του με μουσειολογικές σπουδές, στη συνέχεια εργάστηκε στο Μουσείο του Βερολίνου, και όταν μετανάστευσε στις ΗΠΑ εργάστηκε στο Εθνικό Μουσείο (μετέπειτα Smithsonian). Αν και ο Boas απέρριπτε την ιεράρχηση των πολιτισμών και ασκούσε κριτική στην εξελικτική τους θεώρηση, το πλαίσιο αυτών των εκθέσεων την προωθούσε σαν ιδέα.

Μουσείο, ανθρωπολογία και αποικιοκρατία

- Οι εκθέσεις στα μουσεία εμφανιζόταν ως "αντικειμενική παρουσίαση" των πολιτισμών που απεικόνιζαν. Ωστόσο, είχαν σαφείς πολιτικές διαστάσεις και αντικατόπτριζαν τις ιδέες αυτών που οργάνωναν την έκθεση για τη δική τους πολιτισμική υπεροχή. Τελικά, στις εκθέσεις αυτές αντικατοπτριζονταν πώς θεωρούσαν τον εαυτό τους οι δυτικοί, μέσα από τη σύγκριση με τους Άλλους (βλ. Οριενταλισμός).
- Η ιεραρχική/ εξελικτική ταξινόμηση στα μουσεία αυτά αρχίζει να εγκαταλείπεται τη δεκαετία του 60
- Παρόλα αυτά, πολλές εκθέσεις συνεχίζουν να υιοθετούν μια "αισθητική" προσέγγιση, με έμφαση στην "παγκοσμιότητα" της τέχνης, αντί για παρουσίαση των εκθεμάτων στα "συμφραζόμενά τους" (δηλαδή σε σχέση με τον πολιτισμό που εκπροσωπούσαν).
- Σύγχρονα μουσεία Εθνογραφίας (πχ. Μουσείο Εθνογραφίας στο Goteborg της Σουηδίας) επιχειρούν να απομακρυνθούν από αυτή την αισθητική προσέγγιση του "ιερού" καλλιτεχνικού αντικειμένου και να προωθήσουν εκπαιδευτικές δράσεις, προσπαθώντας να δώσουν το λόγο και στις κοινότητες από τις οποίες προήλθαν αυτά τα αντικείμενα και να καλλιεργήσουν σχέσεις ισότιμου διαλόγου με αντίστοιχα μουσεία από τις πρώην αποικίες.

Μουσειολογικές πρακτικές πέρα από τη Δύση

- Πρακτικές συλλογής αντικειμένων υπήρξαν σε όλους τους πολιτισμούς ανά τους αιώνες. Ωστόσο το μουσείο ως ίδρυμα, με τη μορφή που έχει σήμερα, δημιουργήθηκε στην Ευρώπη, από το 17ο αιώνα και μετά.
- Η μεταποικιακή κριτική στη μουσειολογία, οδηγεί σε νέες μουσειολογικές πρακτικές, όπου οι άνθρωποι που συνδέονται με έναν πολιτισμό έχουν όχι μόνο το δικαίωμα να διαχειριστούν την πολιτιστική κληρονομιά τους, αλλά και να βρουν τον τρόπο για να την παρουσιάσουν.
- Προηγούμενοι χώροι παρουσίασης: Ναοί, αφιερώματα με αντικείμενα για τη λατρεία, Ιεροί χώροι αποθήκευσης, Χώροι συνάντησης (πχ. Μαορί επιδεικνύουν γλυπτά και όπλα στους χώρους αυτούς).
- Τα αντικείμενα αυτά μπορεί να έχουν κάποια λειτουργία, ιερότητα ή και μαγικές ιδιότητες.
- Όταν τα αντικείμενα αυτά βρίσκονται σε δυτικού τύπου μουσείο, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο πολιτισμός με τον οποίο συνδέεται το αντικείμενο και να το αντιμετωπίζουν ανάλογα. Πχ. όταν μιλάμε για τον πολιτισμό των ιθαγενών στην Αμερική, πρέπει να ενσωματώνονται πρακτικές "παραδοσιακής φροντίδας", όπως η απομάκρυνση αντικειμένων που έχουν κάποια αξία γι' αυτούς, η τοποθέτησή τους σε προθήκες που αερίζονται, ώστε να αναπνέουν, και η κατηγοριοποίησή τους με τρόπο που έχει νόημα για τους ιθαγενείς.

Η Δύση μέσα από τα
μάτια της Ανατολής.
Έκθεση στο CCCB,
Βαρκελώνη, 2005.
Ανέλυε πώς το Ισλάμ
είδε τη Δύση, μέσα
από διαφορετικές
προοπτικές
(καλλιτεχνικές,
λογοτεχνικές, pop
κουλτούρας κτλ.)

Μουσειολογικές πρακτικές στην Ελλάδα

Νέο Μουσείο Ακρόπολης

- **Πολιτισμικός Εκσυγχρονισμός και Ταυτότητα:** Εγκαινιάστηκε το 2009, συμβολίζοντας τη φιλοδοξία της Ελλάδας να εκσυγχρονίσει τα πολιτιστικά της ιδρύματα, ενώ διατηρεί το επίκεντρο στην κλασική της κληρονομιά, ενισχύοντας την εθνική υπερηφάνεια εν μέσω οικονομικής κρίσης.
- **Αρχιτεκτονική Σημασία:** Ο σύγχρονος σχεδιασμός του κοντά στην Ακρόπολη αναδεικνύει την αντίθεση μεταξύ αρχαίας κληρονομιάς και μοντέρνας αισθητικής, τοποθετώντας την Ελλάδα στον παγκόσμιο πολιτιστικό διάλογο μέσα από την εμβληματική αρχιτεκτονική του.
- **Ζήτημα Γλυπτών του Παρθενώνα:** Κομβικό σημείο της διεθνούς εκστρατείας της Ελλάδας για την επιστροφή των αρχιτεκτονικών γλυπτών, αξιοποιώντας τις σύγχρονες εγκαταστάσεις του μουσείου για να υποστηρίξει το αίτημα επαναπατριsmού.
- **Συμμετοχή του Κοινού:** Σχεδιασμένο για να προσελκύσει τόσο τοπικό όσο και διεθνές κοινό, με ανοικτές αίθουσες και εμφανείς αρχαιολογικές ανασκαφές που γεφυρώνουν το παρελθόν με το παρόν.
- **Τουρισμός και Οικονομία:** Παρά την οικονομική κρίση, το μουσείο προσέλκυσε σημαντικό τουριστικό ενδιαφέρον, αναδεικνύοντας τον ρόλο του στη διπλωματία και την οικονομική αναζωογόνηση.

Μουσείο Ακρόπολης

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

- **Ιστορικό Πλαίσιο και Σημασία:** Αφιερωμένο στη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ιστορία, συνδέει τη σύγχρονη Ελλάδα με την ορθόδοξη χριστιανική της κληρονομιά, προβάλλοντας μια πολιτιστική περίοδο στην οποία συνήθως δεν δίνεται τόση έμφαση.
- **Ανανεωμένες Εκθέσεις:** Οι σύγχρονες μουσειολογικές πρακτικές ενσωματώνουν πολυμέσα και θεματικές παρουσιάσεις, ενισχύοντας την κατανόηση της σημασίας της βυζαντινής τέχνης στο σήμερα.
- **Διεύρυνση Πολιτισμικού Διαλόγου:** Πέρα από θρησκευτικά αντικείμενα, το μουσείο τοποθετεί τη βυζαντινή κληρονομιά ως κεντρική αφήγηση στη μεσαιωνική ιστορία της Ευρώπης.
- **Εκπαιδευτικές Πρωτοβουλίες:** Εστιάζει σε προγράμματα για σχολεία και ακαδημαϊκές συνεργασίες, προάγοντας την ευαισθητοποίηση για τη βυζαντινή επιρροή στην τέχνη και την κοινωνία.
- **Προκλήσεις:** Η εξισορρόπηση του παραδοσιακού θρησκευτικού προσανατολισμού με ευρύτερες πολιτιστικές αφηγήσεις για την προσέλκυση διαφορετικού κοινού.

Βυζαντινό
Μουσείο.
Έκθεση με
κειμήλια
προσφύγων
(2023)

Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης

- **Πρώθηση Πολυπολιτισμικότητας:** Ως μέρος του Μουσείου Μπενάκη, αναδεικνύει τις συνεισφορές του Ισλαμικού κόσμου στον παγκόσμιο πολιτισμό.
- **Συλλογή και Παρουσίαση:** Στεγάζει σημαντικό φάσμα ισλαμικών αντικειμένων, προσφέροντας μια καλλιτεχνική και ιστορική αφήγηση που ενισχύει την κατανόηση της αλληλεπίδρασης Ισλαμικού και Ελληνικού πολιτισμού.
- **Κοινωνική Ενσωμάτωση:** Το μουσείο επιχειρεί να εμπλέξει μεταναστευτικές κοινότητες, χρησιμοποιώντας την τέχνη ως μέσο διαλόγου και κοινωνικής συνοχής.
- **Εκπαιδευτική και Πολιτιστική Διπλωματία:** Μέσω εκθέσεων και προγραμμάτων, επιχειρεί να αντιμετωπίσει στερεότυπα και να αναδείξει τις κοινές ιστορίες Ισλαμικού και Ευρωπαϊκού πολιτισμού.
- **Περιορισμοί:** Αντιμετωπίζει δυσκολίες στο να αλλάξει τις παγιωμένες αντιλήψεις για το Ισλάμ στην ελληνική κοινωνία, αντιστακώνοντας ευρύτερες προκλήσεις για την αποδοχή της διαφορετικότητας.
- **Μουσειολογική παρουσίαση:** Η ισλαμική τέχνη ως κομμάτι της ιστορίας της Αθήνας (βλ. τείχη)

Μουσείο
Ισλαμικής
Τέχνης

Το Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης

- **Ίδρυση και Σκοπός:** Το Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 2001 σε ανακαινισμένη εμπορική στοά της Ισραηλιτικής Κοινότητας. Στόχος του είναι η διατήρηση της μνήμης του Ολοκαυτώματος, η έρευνα για τη χιλιετή παρουσία των Εβραίων στην πόλη και η ανάδειξη τεκμηρίων που διασώθηκαν.
- **Κύριες Συλλογές:** Το μουσείο φιλοξενεί επιτύμβιες πλάκες από το παλιό εβραϊκό νεκροταφείο, θρησκευτικά αντικείμενα, παλαιά και σπάνια εβραϊκά βιβλία, δημόσια και ιδιωτικά έγγραφα για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προπολεμικές φωτογραφίες και επιχειρηματικά τεκμήρια.
- **Εκθεσιακοί Χώροι:**
 - **Ισόγειο:** Αφιερωμένο στο παλιό εβραϊκό νεκροταφείο και την Αίθουσα Θυμάτων του Ολοκαυτώματος, με 27.000 ονόματα θυμάτων από έρευνα 30 ετών.
 - **Πρώτος Όροφος:** Παρουσίαση της εβραϊκής ιστορίας, καθημερινότητας και θρησκευτικής ζωής έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.
 - **Νέα Πτέρυγα (2019):** Φιλοξενεί την Αίθουσα Εβραϊκής Παιδικής Ηλικίας και την έκθεση «Άγνωστοι Μουσικοί Θησαυροί των Ελλήνων Εβραίων» (2022).
- **Ψηφιακές Πρωτοβουλίες:** Το μουσείο διαθέτει μεγάλη ψηφιακή συλλογή τεκμηρίων για την επιχειρηματικότητα των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, υπογραμμίζοντας τον κυρίαρχο ρόλο τους έως το 1940. Επίσης έχει συμβάλλει σε δημιουργία ψηφιακών εφαρμογών περιήγησης στην πόλη.

Εβραϊκό
Μουσείο
Θεσσαλονίκης

Λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα - τα πρώτα χρόνια

- Τα λαογραφικά μουσεία στην Ελλάδα καλούνται να εκπληρώσουν παρόμοια λειτουργία με τα αρχαιολογικά/ εθνικά μουσεία, δηλαδή να οριοθετήσουν την Ελληνική ταυτότητα ως κάτι το ξεχωριστό και συνεχές από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή.
- Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ιδρύονται στην Ελλάδα μικρά, πανομοιότυπα λαογραφικά μουσεία, που αγνοούν τα ιστορικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα των εκθεμάτων τους και προσφέρουν μια ανιστορική, ρομαντική παρουσίαση των αγροτικών κοινωνιών.
- Η έμφαση δίνεται στην ενότητα, όχι στις τοπικές ιδιαιτερότητες.
- Μετά τη Μεταπολίτευση τα λαογραφικά μουσεία εξαπλώνονται σε όλη τη χώρα. Η έμφαση και πάλι δίνεται στην ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού.

Λαογραφικά μουσεία - γενική εικόνα σήμερα

- Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν δημιουργηθεί πολλά λαογραφικά μουσεία σε όλη τη χώρα, σε πόλεις και χωριά.
- Εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, συλλέκτες και πολιτιστικοί σύλλογοι συγκέντρωσαν υλικό της τοπικής ιστορίας και τα τοποθέτησαν σε προθήκες ως μουσειακά είδη σε παλιά σπίτια ή αρχοντικά ή παλιά δημοτικά σχολεία που έπαψαν να λειτουργούν.
- Παρόμοια μουσεία δημιουργήθηκαν και από ομάδες πολιτών, όπως ποντίων, κρητικών, σαρακατσαναίων, βλάχων κλπ.
- Πρόκειται για τεκμήρια του παραδοσιακού πολιτισμού, όπως ενδυμασίες, είδη λαϊκής τέχνης, φωτογραφίες, εργαλεία, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, υφαντά, κεντήματα κτλ. (βλ. Παναγιώτα Παπανικολάου, Η πολιτιστική πολιτική και οι πολιτιστικοί θεσμοί στην Ελλάδα)

Μουσείο της Μέρμνας Ποντίων Κυριών,
Θεσσαλονίκη.

“

Μνήμη και ταυτότητα [...] είναι δύο αλληλένδετες διαδικασίες, [...] αφού η ταυτότητα κατασκευάζεται στη βάση της συλλογικής μνήμης, όταν δηλαδή οι άνθρωποι θυμούνται μαζί ένα κοινό παρελθόν, με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις πολιτικές, ιδεολογικές ή άλλες ανάγκες του παρόντος. Πρόκειται, επομένως, για «κοινότητες μνήμης» [...], που δεν ταυτίζονται αναγκαστικά με τις εδαφοποιημένες, απεδαφοποιημένες ή φαντασιακές εκδοχές της ίδιας έννοιας, αλλά μπορούν να τις διαπερνούν, όταν π.χ. ως τέτοια κοινότητα νοείται το έθνος, ή να συνιστούν υποσύνολά τους, όταν π.χ. στο πλαίσιο μιας πολυσυλλεκτικής τοπικής κοινότητας αναπτύσσονται κοινότητες μνήμης με εθνοτικά χαρακτηριστικά, ή ακόμη κοινότητες μνήμης που βασίζονται στη συγγένεια, όπως τα σόγια και οι οικογένειες

Βασίλης Δαλκαβούκης, Μνήμη και κοινότητα

”

Λαογραφικά μουσεία - περιπτώσεις

- Μετά το 2000 παρατηρούμε αλλαγές στα λαογραφικά μουσεία, για παράδειγμα ο Δ. Κωστάντιος, διευθυντής του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου από το 1999 ως το 2010 δηλώνει ότι δεν εκθέτουν συλλογές ή αριστουργήματα, αλλά η πρότασή τους συγκροτεί "μικρές ιστορίες". Επίσης λέει ότι το μουσείο δεν επιθυμεί να εξομαλύνει ασυνέχειες του "εθνικού χρόνου" και δεν τους απασχόλησε "ο ενιαίος και συνεχής ελληνισμός".
- Τα περισσότερα εθνικά μουσεία όμως εξακολουθούν να εστιάζουν στα εκθέματα ως έργα τέχνης ή τεκμηρίωση μιας εθνικής συνέχειας (βλ. Ανδρομάχη Γκαζή, Εθνικά Μουσεία στην Ελλάδα, όψεις του εθνικού αφηγήματος)
- Το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης ιδρύεται το 1918 από τον ποιητή Γεώργιο Δροσίνη και τον αρχαιολόγο Γιώργο Κουρουνιώτη. Στεγάζει αντικείμενα τέχνης και καθημερινής χρήσης, με ιδιαίτερη έμφαση στο "ωραίο".
- Στη δεκαετία του 1990 η ματιά του μουσείου ανανεώνεται, εγκαταλείποντας τη ρομαντική ενατένιση του παρελθόντος και την έμφαση στην πολιτισμική συνέχεια, προς μια πιο συμπεριληπτική ματιά, που λαμβάνει υπόψη ταξικά ζητήματα, διαφορετικότητας κτλ.
- Τα Λαογραφικά Μουσεία προβάλλουν όχι μόνο τον υλικό αλλά και τον άυλο πολιτισμό

**Υλικός πολιτισμός (φορεσιές)
αλλά και άυλος (δράσεις) στα
λαογραφικά μουσεία**

Λαογραφικό Μουσείο
Θεσσαλονίκη.
Το 2019 έγινε έκθεση για τους
Σαρακατσάνους, στο πλαίσιο
της οποίας πραγματοποιήθηκε
και βιωματικό εργαστήριο
υφαντικής.

Πομπή Κωδωνοφόρων, Ετήσια Διοργάνωση
Λαογραφικό Μουσείο Θεσσαλονίκης

Άυλη πολιτιστική κληρονομιά

Τα μουσεία ως πεδίο
έρευνας

Εθνογραφικό Κέντρο και
Κέντρο Έρευνας Μάσκας
Γιώργης Μελίκης
[https://www.youtube.com/
watch?v=z-Lq9637gsQ](https://www.youtube.com/watch?v=z-Lq9637gsQ)

**Το μουσείο από τα
κάτω...**

Μουσείο
Καλαθοπλεκτικής των
Ρομά, Κομοτηνή.

Άλλα μουσεία για Ρομά:
στην Τσεχία και τη
Σερβία (εστιάζουν σε
άυλο πολιτισμό, ιστορία
των Ρομά, και τους Ρομά
στην κοινωνία όπου
βρίσκονται).
Μόλις τρία μουσεία στην
Ευρώπη, για μια
πολύπληθη ομάδα... (10
εκατομ.)

“

...η συλλογή, ως μοναδική στο είδος και στην περιοχή, ο εμπνευστής και δημιουργός της, το τοπίο, οι δράσεις και η στάση των εμπλεκόμενων μερών, ανοίγουν ένα πεδίο διερεύνησης της ζωής των Ρομά που ξεκινά με/από τα δικά τους τεχνουργήματα, τα κάθε λογής καλάθια, αναδεικνύει τρόπους ζωής, κοσμολογίες, μαγεία, σοφία και πρακτική γνώση αυτών των φτωχών περιθωριακών και μετακινούμενων Ρομά πληθυσμών, όπως και τα περιστατικά διακρίσεων και ρατσισμού σε βάρος τους. Το Μουσείο δεν παρέχει μόνο εκπαιδευτικό έργο σε ταπεινές κοσμολογίες (βλ. καλαθοτεχνουργήματα), προκειμένου να ευαισθητοποιήσει στη διαφορετικότητα, την ανεκτικότητα ή την συμπόνια. Στο περιθώριο της κυρίαρχης εθνικής αφήγησης για τις παραδοσιακές κοινωνίες, λειτουργεί ως Μουσείο αναστοχασμού για ξεχασμένες ή αποσιωπημένες γνώσεις και υλικότητες, αυτές που εξοστρακίζονται ως ταπεινές τεχνικές, ή καταδικάζονται ως μαγικές γνώσεις.

*Φωτεινή Τσιμπιρίδου, Ταπεινά καλαθοτεχνουργήματα και κριτικές σπουδές Ρομά:
Μια αποαποικιακή ανθρωπολογική ματιά στο εγχείρημα του Μουσείου
Καλαθοπλεχτικής των Ρομά (Θρυλόριο Κομοτηνής), εισήγηση 2024*

”

Προσφυγικά μουσεία

- **Εκθέσεις με επίκεντρο τη μετανάστευση:** Εξετάζουν την ιστορία και τις εμπειρίες μεταναστών, συχνά μέσω αντικειμένων και αφηγήσεων.
- **Έργα τέχνης που αναστοχάζονται τη μετανάστευση:** Αναδεικνύουν τη μετανάστευση ως υλικό και/ή θέμα, προσφέροντας καλλιτεχνικές ερμηνείες.
- **Ιστορικά μουσεία/μουσεία πόλεων που ενσωματώνουν τμήματα για μετανάστες και πρόσφυγες:** Επεκτείνουν τη θεματολογία τους για να συμπεριλάβουν τις εμπειρίες αυτών των ομάδων.
- **Μουσεία μετανάστευσης:** Μουσεία αφιερωμένα αποκλειστικά στην ιστορία και τις εμπειρίες ανθρώπων που μετανάστευσαν προς/από τη χώρα όπου βρίσκεται το μουσείο.
- **Αρχειακές Πρακτικές:** Αντικείμενα, ντοκουμέντα, μαρτυρίες ψηφιοποιημένα τεκμήρια που αφορούν το συγκεκριμένο θέμα
- **Περιήγηση και μνήμη:** Περιηγήσεις στην πόλη με τη βοήθεια ξενάγησης ή ψηφιακών εφαρμογών
- Τα μουσεία μετανάστευσης συχνά αξιοποιούν γνώσεις από τα εθνογραφικά μουσεία, τα οποία έχουν εξελιχθεί σε «ζώνες επαφής» ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικής καταγωγής, ενθαρρύνοντας τη φωνή των ανθρώπων των οποίων ο πολιτισμός εκτίθεται.

Μουσείο Προσφυγικής Μνήμης 1922, Λέσβος
Δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία των κατοίκων ώστε να διασώσουν τα τεκμήρια του Μικρασιατικού Ελληνισμού και να διατηρήσουν την ιστορική μνήμη για την ζωή στην Μικρά Ασία καθώς και την εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα. Από το 2006. Η συλλογή του αποτελείται από 500 εκθέματα, κειμήλια που έφεραν οι πρόσφυγες από πατρίδες τους. Ιστορικά έγγραφα, βιβλία, πολύτιμα αντικείμενα και τιμαλφή, αγιογραφίες, αντικείμενα της καθημερινότητας, ενδυμασίες αλλά και εκθέματα από το Μικρασιατικό μέτωπο.

Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο &
Υφαντουργίας-Ταπητουργίας, Κέντρο
Σπουδής και Ανάδειξης
Μικρασιατικού Πολιτισμού Δήμου Ν.
Ιωνίας

ΤΟ ΕΡΓΟ

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

ΑΠΟΘΕΤΗΡΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Καλωσήρθατε!

Ψηφιακός αφηγητής "Digi StoryTeller" για την Προσφυγική Αττική

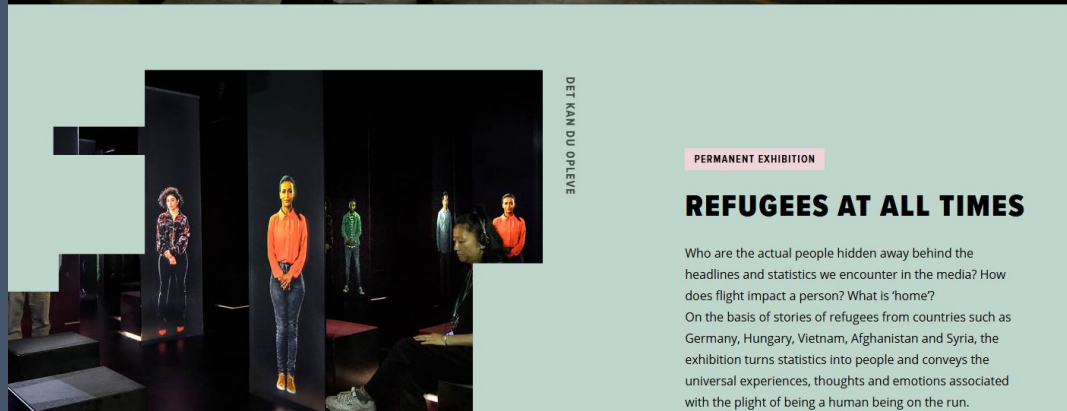
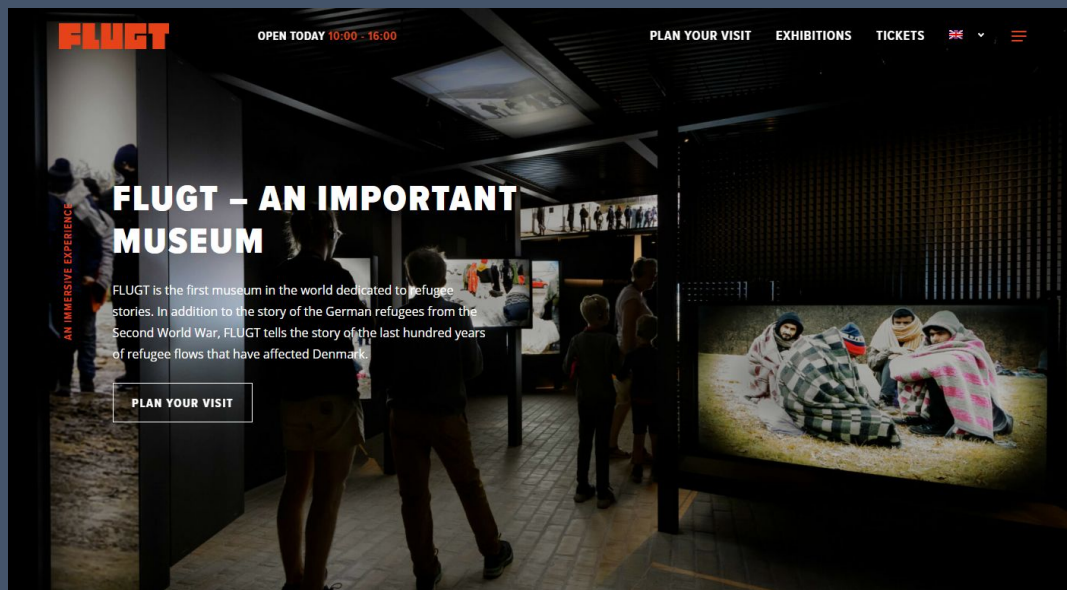
Δεκατέσσερις διαδρομές στις ιστορίες και τις γειτονιές των μικρασιατών προσφύγων του 1922 στην Αθήνα και στον Πειραιά. Πώς τους υποδέχτηκαν οι κάτοικοι και το ελληνικό κράτος; Πώς έζησαν τη νέα τους ζωή στην καινούργια πατρίδα και τι μνήμες διέσωσαν από τους τόπους τους; Τι σώζεται ακόμα από την εποχή εκείνη στις γειτονιές και τους δρόμους της Αττικής;

Digi StoryTeller, <https://digistoryteller.eu/>
Εστιάζει όχι μόνο στον ξεριζωμό, αλλά και στον επαναριζισμό, καταγράφοντας τις ιστορίες των ανθρώπων και αποτυπώνοντάς τες στο χάρτη

Το Μουσείο ως Προσθετική Μνήμη

- Στο βιβλίο της *Prosthetic Memory* (2004), η Alison Landsberg υποστηρίζει ότι τα μουσεία μπορούν να λειτουργούν ως βιωματικοί χώροι, όπου οι επισκέπτες, μέσω διαμεσολαβημένων αναπαραστάσεων, «υιοθετούν μνήμες ενός παρελθόντος που δεν έζησαν» (Landsberg 2004: 8).
- Η προσθετική μνήμη δεν αφορά μόνο την κατανόηση ιστορικών αφηγήσεων αλλά και την **προσωπική, συναισθηματική εμπλοκή με το παρελθόν**, ενισχύοντας την ενσυναίσθηση για τις μοίρες αυτών που βίωσαν τα γεγονότα (Landsberg 2004).
- Η προσθετική μνήμη προκύπτει από τη βίωση διαφορετικών «παρελθόντων», που δεν αποτελούν κληρονομιά της οικογένειας ή της κοινωνικής ομάδας του επισκέπτη, και μεταφέρεται πέρα από πολιτισμικά ή γεωγραφικά όρια.
- «Δεν υπονοώ ότι ένας επισκέπτης στο Μουσείο του Ολοκαυτώματος πιστεύει έστω και για μια στιγμή ότι βιώνει το Ολοκαύτωμα... Εννοώ κάτι πιο περίπλοκο: επειδή ο επισκέπτης έχει μια σωματική εμπειρία, ενώ ταυτόχρονα κατανοεί την πνευματική ή γνωστική ιστορική αφήγηση που δημιουργεί το μουσείο, αναπτύσσει μια ατομική και συναισθηματική σχέση με αυτό το παρελθόν» (Landsberg 2007: 628).

Flugt Museum, Denmark, Μουσείο αφιερωμένο στους πρόσφυγες. Flight for Life exhibition, Denmark, 2018 Η έκθεση χρησιμοποίησε τεχνικές προσθετικής μνήμης για να τοποθετήσει τους Δανούς επισκέπτες στη θέση των προσφύγων, καλλιεργώντας ενσυναίσθηση. Ωστόσο, απέτυχε να αναδείξει κριτικά τις δομικές αιτίες της κρίσης.

Προφορική ιστορία και μουσείο

- Η **προφορική ιστορία είναι η συστηματική καταγραφή, διατήρηση και ερμηνεία ιστοριών και μαρτυριών**. Η προσέγγιση της ιστορίας μέσα από τις μαρτυρίες των ανθρώπων που έζησαν ένα γεγονός ή μια χρονική στιγμή, είναι μια αντίληψη της ιστορίας "από τα κάτω", όχι ως Ιστορίας με κεφαλαίο, των Μεγάλων Προσωπικοτήτων και Γεγονότων, αλλά πολλών ιστοριών που λαμβάνουν χώρα σε έναν τόπο. Προβάλλει περιθωριοποιημένες ομάδες.
- Τα μουσεία δεν αντικατοπτρίζουν μόνο τη μνήμη, αλλά και την ενεργοποιούν, μέσα από έρευνα και καταγραφή εμπειριών μιας κοινότητας ανθρώπων. Έτσι παράγουν νέες αφηγήσεις για το παρελθόν.
- Πολλά μουσεία εστιάζουν σε μικροϊστορίες, ανθρώπινα βιώματα και καθημερινότητα.
- Οι ιστορίες αυτές συνδυάζονται με εκθέματα και έτσι το ατομικό γίνεται συλλογικό, και αναδεικνύεται μια εποχή μέσα από τους ανθρώπους που την έζησαν.
- Οι πρακτικές της προφορικής ιστορίας μέσα στο μουσείο αντικατοπτρίζουν την επίδραση της ανθρωπολογικής προσέγγισης στη μουσειολογία.

Museu virtual e colaborativo de histórias de vida

Transformamos histórias de pessoas em patrimônio da humanidade. [Conheça o Museu](#)

Destaques

← anterior próximo →

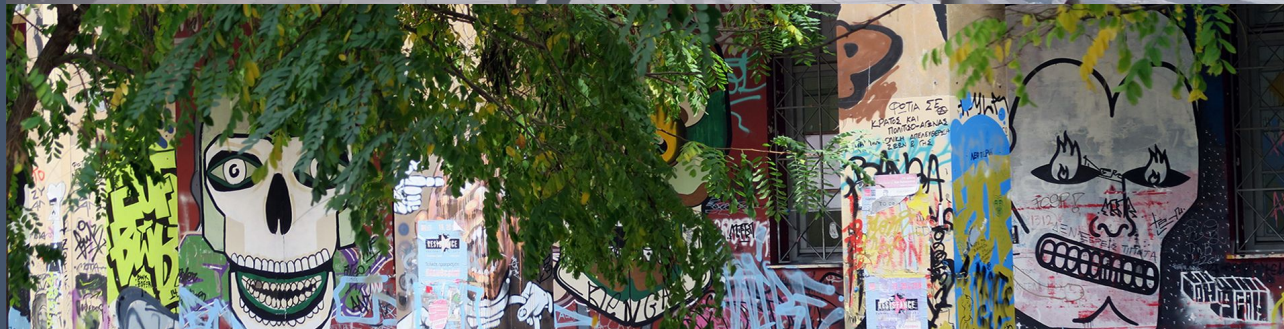
Museu virtual e colaborativo de histórias de vida

Ditadura: Cotidianos Heranças

Museu da Pessoa
<https://museudapessoa.org/>
Museu com o objetivo de
coletar, organizar, preservar
e divulgar as histórias de
vida das pessoas, criando
um patrimônio coletivo e
transformando-as em
patrimônio da humanidade.

Άννα Λάσκαρη, Athens Report, 2016, <https://athensreport.org>

Εικαστικό πρότζεκτ που περιλαμβάνει εθνογραφική μελέτη και αρχείο προφορικής ιστορίας για την ελληνική κρίση.

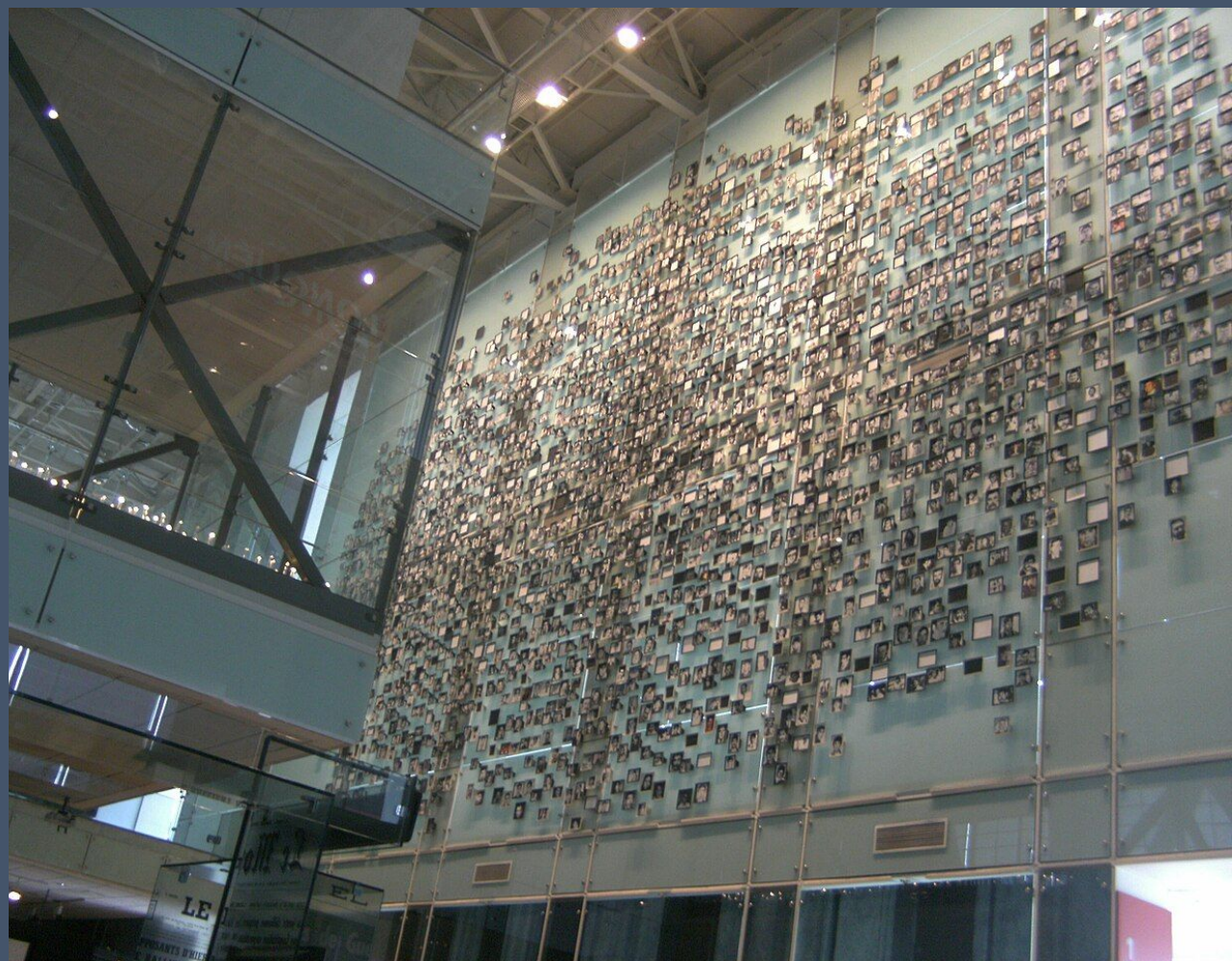
Krzysztof Wodiczko, Tijuana Project, 2001. Καταγραφή προσωπικών ιστοριών γυναίκες που δουλεύουν ως μακιλαδόρας στα εργοστάσια της Τιχουάνα, μιας πόλης που μαστίζεται από τις γυναικοκτονίες.

Το μουσείο των κοινών (commons)

- Κοινά είναι οι πολιτιστικοί και φυσικοί πόροι που ανήκουν σε όλα τα μέλη μιας κοινότητας.
- Ένα μουσείο των κοινών συντηρείται από την κοινότητα που οφελείται από αυτό, για παράδειγμα το κομμάτι που αφορά το αρχείο του ή τη συλλογή προέρχεται από την κοινότητα και ωφελεί την κοινότητα.
- Αρχεία/ μουσεία που βασίζονται σε συνεργατικά μοντέλα διαχείρισης.
- Η κοινότητα που θέλει να συντηρήσει μια ιστορική μνήμη δίνει στα μέλη της τη δυνατότητα να δουλέψουν μαζί στην καταγραφή των αναμνήσεων (δικών τους ή άλλων), στη συντήρηση, στην σύνδεση με την κοινότητα.
- Πρέπει να είναι αποαποικιοποιημένο, να ασκεί κριτική στην ιεράρχηση διαφορετικών ομάδων ανθρώπων και τις υπάρχουσες διαδικασίες δημιουργίας της μνήμης.
- Πρέπει να δίνουν τη δυνατότητα σε μειονοτικές ομάδες να οργανώσουν τη συλλογική μνήμη τους, παρέχοντάς τους τα τεχνικά και υλικά μέσα.
- Δημοκρατικό, ανοιχτό μοντέλο οργάνωσης.

Ισλαχανέ, Θεσσαλονίκη.
Παλιά Σχολή Τεχνών και
Επαγγελματιών. Σήμερα είναι
μουσείο του εαυτού του αλλά
και των τοπικών ιστοριών της
πόλης/ γειτονιάς που
καταγράφονται και
διασώζονται.

Μουσείο Μνήμης και
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
Σαντιάγο, Χιλή.

Μουσείο αφιερωμένο στα
θύματα της δικτατορίας του
Πινοσέτ.

Στη Χιλή γίνονται περιηγήσεις
σε χώρους μαρτυριών από
άτομα που τα βίωσαν...

Πώς μπορεί να 'αποαποικιοποιηθεί' το μουσείο;

Όπως είδαμε, η καθιέρωση του μουσείου ως χώρου διαφύλαξης και παρουσίασης του πολιτισμού σχετίζεται με την αποικιοκρατία. Όπως και στην περίπτωση της ανθρωπολογίας, ανακύπτει το ερώτημα, πώς μπορούμε να αποαποικιοποιήσουμε ένα προϊόν της αποικιοκρατίας;

- Πρέπει να ανοίξει το μουσείο σε περισσότερες φωνές και να αποδεχτεί περισσότερες επιστημολογίες (πχ. την αναπαράσταση της μνήμης ή την παρουσίαση του υλικού πολιτισμού μιας κοινότητας με τρόπο που να ανταποκρίνεται στα συστήματα γνώσης του εν λόγω πολιτισμού).
- Συμπερίληψη, όχι ως "προσθήκη του Άλλου σε ένα έτοιμο πρότζεκτ" (δηλ. απλά ως επιμελητές ή καλλιτέχνες) αλλά αναθεώρηση της οργάνωσης του μουσείου και της σχέσης του με την κοινότητα.
- Επιστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπου είναι δυνατόν.
- Αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο πραγματεύεται το μουσείο τα εκθέματά του, πχ. καταλογοποίηση, ταξινόμηση, μάρκετινγκ, συντήρηση, μπάτζετ.
- Αναστοχασμός πάνω στο αποικιοκρατικό παρελθόν του μουσείου (πχ. πώς αποκτήθηκαν οι συλλογές), την Ευρωκεντρική θεώρηση και πρακτικές

Hooper-Greenhill, Το μεταμουσείο

Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the Interpretation of Visual Culture*. London: Routledge.

- Η Hooper-Greenhill ορίζει ως μεταμουσείο ως ένα μουσείο που αντανakλά την κοινωνία, προσφέρει τα μέσα για διάλογο και είναι συνυφασμένο με την κοινότητα όπου βρίσκεται.
- Η φωνή του επιμελητή του μετα-μουσείου είναι μια φωνή ανάμεσα στις άλλες, που δημιουργούν μια εποικοδομητική πολυφωνία απόψεων, εμπειριών και αξιών.
- Το μετα-μουσείο επιδιώκει να συμπεριλάβει την εμπειρία, την υποκειμενική θέση, τα συναισθήματα των επισκεπτών.
- Η έκθεση στο μετα-μουσείο είναι μόνο μια από τις μορφές επικοινωνίας, που εμπλουτίζεται με άλλα μέσα επικοινωνίας, ώστε να συμπεριλάβει τις ερμηνείες των αντικειμένων και τις ανάγκες των επισκεπτών.
- Το μουσείο του μέλλοντος είναι μια εμπειρία που δεν περιορίζεται σε τοίχους, αλλά μεταφέρει μια σειρά από διαδικασίες απόκτησης εμπειρίας και γνώσης στις κοινότητες.

Mind's eye project, MOMus,
<https://mindseye.gr/>

Συμπεριληπτικές πρακτικές
στο μουσείο, για άτομα που
βιώνουν μερική ή ολική
απώλεια όρασης.

Ανοιχτή πρόσβαση και συνεργασία με τους πολιτισμούς που παρουσιάζονται. Το μουσείο Varldskultur στο Γκέτεμποργκ της Σουηδίας, έχει ξεκινήσει ένα πρότζεκτ για την "αποαποικιοποίηση" της βάσης δεδομένων του μουσείου, δημιουργώντας με εργαλεία ανοιχτού λογισμικού, και σε συνεργασία με ιθαγενείς πληθυσμούς του Αμαζονίου, μια ανοιχτή βάση με όλο το αρχειακό υλικό και τα αρχαιολογικά αντικείμενα που αφορούν τις ομάδες αυτές.

Αποκαθήλωση μνημείων

- Τα τελευταία χρόνια, πολλά αγάλματα που απηχούν αποικιοκρατικό/ ρατσιστικό παρελθόν απομακρύνονται από το δημόσιο χώρο.
- Η αρχή έγινε με το κίνημα Black Lives Matter (2013 και έπειτα).
- Μετά τη δολοφονία του George Floyd, η τάση αυτή γίνεται ακόμα πιο έντονη, με αγάλματα δουλεμπόρων να απομακρύνονται από το δημόσιο χώρο.
- Στη Νότιο Αφρική, το κίνημα Rhodes Must Fall ξεκίνησε από διαμαρτυρία (2015) για την απομάκρυνση του αγάλματος του Cecil Rhodes στο Πανεπιστήμιο του Κέιπ Τάουν, και στη συνέχεια διευρύνθηκε με αίτημα την αποαποικιοποίηση της εκπαίδευσης.

Bristol, διαδηλωτές ρίχνουν το άγαλμα του δουλέμπορου Edward Colston στο ποτάμι, κατά τη διάρκεια διαδήλωσης για το Black Lives Matter.

Βαρκελώνη, απόσυρση
αγάλματος του Antonio López y
López και μετονομασία της
πλατείας σε πλατεία Idrissa
Diallo, 2018. Ο Idrissa Diallo
ήταν μετανάστης που πέθανε σε
ηλικία 20 χρονών από καρδιακή
ανακοπή στο κέντρο κράτησης
μεταναστών της Βαρκελώνης.

Βαρκελώνη,
Μνημείο
Κολόμβου.
Αριστερά:
Ακτιβιστές πετούν
μπογιές στο
μνημείο (2016)
όπου
απεικονίζεται η
υποταγή των
ιθαγενών.
Δεξιά: Ακτιβιστές
της Open Arms
φορούν σωσίβιο
στο μνημείο (2018)

Συμβολική / ανεπίσημη
μετονομασία της Οδού
Γλαδστώνος σε Οδό Zackie Oh.
Αθήνα 2019.

Ο Gladstone ήταν μέλος
οικογένειας εκμεταλλευτών
σκλάβων, ο πατέρας του ήταν
μεγιστάνας φυτειών ζάχαρης
στις Δυτικές Ινδίες, και είχε
ίσως τους περισσότερους
σκλάβους στη Βρετανική
Αυτοκρατορία. Με τον τρόπο
αυτό απέκτησε πολιτική δύναμη
και χρήματα.

Μαθαίνοντας από την Αθήνα;

- Το 2017, η Documenta, μια από τις πιο διάσημες εκδηλώσεις σύγχρονης τέχνης παγκοσμίως, πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα και στο Κάσσελ, Γερμανία, με κεντρικό θέμα «Μαθαίνοντας από την Αθήνα», δίνοντας έμφαση στην οικονομική και μεταναστευτική κρίση.
- **Η Κρίση ως Καλλιτεχνική Σκηνή:** Η Αθήνα επιλέχθηκε ως χώρος προβολής κοινωνικών προβλημάτων, όπως ο εκτοπισμός, η κρίση ταυτότητας και η «δημοκρατική κρίση» της Ευρώπης, με πάνω από 160 καλλιτέχνες να παρουσιάζουν έργα σε περισσότερους από 40 χώρους.
- **Κριτική για Πολιτιστικό Ιμπεριαλισμό και Τουρισμό Κρίσης:** Πολλοί Έλληνες είδαν τη Documenta14 ως μορφή «τουρισμού της κρίσης», κατηγορώντας την εκδήλωση ότι εκμεταλλεύεται τη δυσχερή οικονομική κατάσταση της Αθήνας για καλλιτεχνική κατανάλωση από διεθνείς ελίτ.
- **Εξωτικοποίηση της Οδύνης της Αθήνας:** Τα graffiti και οι διαμαρτυρίες κατά της εκδήλωσης, με φράσεις όπως «Crapumenta» και «Learning from Capitalism», εξέφρασαν την αγανάκτηση των Αθηναίων, θεωρώντας ότι η Documenta εμπορευματοποίησε τα δεινά της πόλης ως εξωτικό θέαμα.

Μαθαίνοντας από την Αθήνα;

- **Κριτική από Έλληνες Καλλιτέχνες & Διανοούμενους:** Σύγκριση με «περιηγήσεις σε φαβέλες», όπου τουρίστες παρακολουθούν τη φτώχεια χωρίς ουσιαστική εμπλοκή. Η έκθεση θεωρήθηκε από πολλούς ότι ενίσχυε την εικόνα της Αθήνας ως ευρωπαϊκής «ετερότητας» και όχι ως αυθεντικού πολιτιστικού κέντρου.
- **Δυτική Οπτική και Ελληνική Αντίδραση:** Ενώ οι διοργανωτές επιδίωξαν να παρουσιάσουν την Αθήνα ως δυναμικό πολιτιστικό κέντρο, οι τοπικοί καλλιτέχνες και κριτικοί αμφισβήτησαν αν η Documenta αμφισβήτησε πραγματικά τις δυτικές αντιλήψεις ή απλώς εξωτικοποίησε τη δυστυχία της Ελλάδας για ξένους θεατές.
- **Αντίκτυπος και Κληρονομιά της Documenta στην Αθήνα:** Η Documenta14 αντιμετώπισε αντιδράσεις για την περιορισμένη εμπλοκή της με την τοπική καλλιτεχνική κοινότητα, αναζωπυρώνοντας συζητήσεις για την ηθική της «τέχνης της κρίσης» και για το αν τέτοιες πολιτιστικές παρεμβάσεις είναι αυθεντικές ή αποτελούν μορφές πολιτιστικής αποικιοκρατίας.

Documenta 14, 2017.

Για πρώτη και μοναδική φορά μετά το ξεκίνημα της έκθεσης μετά τον Β' ΠΠ, γίνεται όχι μόνο στο Κάσελ της Γερμανίας, αλλά και στην Αθήνα, με τίτλο "Learning from Athens". Πολλοί εγχώριοι καλλιτέχνες διαμαρτύρονται για την εξωτικοποίηση και την αποικιακού τύπου διοργάνωση (από πάνω και από έξω). Άλλοι βρίσκουν ευκαιρία να παρουσιάσουν το έργο τους σε διεθνές κοινό, και πολλοί υπογραμμίζουν ότι είναι σπάνια ευκαιρία να εργαστούν με αμοιβή μέσα στην κρίση...

BETWEEN ROCK HATE

Habibati,

You have come looking for your stone, but your stone has been stolen.

Your project takes a replica of a big old stone from the Agora, and asks groups from Athens to interact with it. You have come to Greece to make art visible and graciously offered to purchase the participation of invisible exoticized others. We're flattered.

Your stone is supposed to give us a voice, to speak to our stories. But rocks can't talk! We can!

We have stolen your stone and we will not give it back.

Your stone may be languishing without papers in a prison on the island of Samos.
Your stone may have drowned and sunk to the bottom of the Mediterranean as EU coastguards twiddled their thumbs.
Your stone may have been deported to Turkey after appealing twice.
Your stone may be on a flight to Sweden with its new 2,000 euro fake passport.
Your stone may be driven to suicide in Moria detention center desperate for freedom.
Your stone may be waiting in line outside the offices of Katehaki, its asylum interview again postponed.
Your stone may be selling its body to strangers in Pedion Tou Areos.
Your stone may be legally recognized as a refugee but sleeping on the street.

You have asked us to perform a fake funeral for your stone. We've had more than our fair share of funerals. So we will use our energies otherwise, *Shukran*.

You tried to instrumentalize us with your grand donation of 500 euros. But you can't play an instrument with an empty gesture. We dance to our own music.

Governments and NGOS have been pulling our strings, making decisions for us for far too long. But we are cutting the strings, dancing on our own, speaking louder than any stone.

We wish you a happy Documenta 14. **We will celebrate #Rockumenta.**

Yours sincerely,

LGBTQI+ Refugees in Greece

Τον Ιούνιο του 2017, η ομάδα για τα δικαιώματα των προσφύγων LGBTQI+ Refugees in Greece κλήθηκε να συμμετέχει σε ένα συμμετοχικό έργο του Roger Bernat για την Documenta 14. Αντί γι' αυτό "απήγαγαν" το έργο. Στη συνέχεια, δημοσίευσαν ένα σημείωμα λύτρων και ένα συνοδευτικό βίντεο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καταδικάζοντας τη φετιχοποίηση των προσφύγων από τη Documenta και αναδεικνύοντας τις επισφαλείς συνθήκες που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι κούηρ μετανάστες.